

המילחמה במוות

אלא חשוד. על פי הגורמה הקבועה בכל מדינת-חוק, חשוד הוא בחוקת ח"מ-מפשע עד שהורשע כדון. זה נכון גם בישראל — אם החשוד הוא יהודי. אם הוא ערבי, הרי חל הכלל ההפוך: הוא בחוקת אשם אלא אם כן זוכה כדון. כאשר נאשם יהודי מודה בחקירה בעבירה, אסור לפרסם זאת. העיתון ידעונו אחרונות הורשע בשעתו בעבירה חמורה, מפני שפירסם הודאה של נאשם לפני שהורשע. שהרי הנאשם יכול לעודד בו בבית-הדין שימשיך מהודאתו, ואז הוא שוב חף מפשע עד שיהורשע בדיון. אם הוא יהודי, זאת אומרת. אם הוא ערבי, כל זה אינו חל עליו. כי ישראל היא מדינת-חוק ליהודים.

חגיגה לעשירים

ישבו להם כמה נוכריים, התפארו בכסף שצברו (מי ברכים כשרות, מי ברכים אחרות) לעיני כל עמ"ש-ישראל, בשעת השיא של הצפייה, והתמקחו על הפצייאמנות. חגיגה אמיתית של גבירים מהעיר. וכל זה בשם העצים השרופים על הכרמל.

זאת היתה הצגה די רוחה. קוראים לזה טלחרום. חוץ מזה, כבר אמרו מומחים כי ככל שיטפלו בחורשות השרופות פחות, כן ייטב להן. היער משקם את עצמו. האפר הוא רשן טיבעי מצויין. יעברו כמה שנים, והיער יעמוד שוב בכל תפארתו. בתנאי שהגשמות הטובות לא יתערבו, לא יטעו עצים שאינם שייכים למקום ולא יעשו את כל המעשים הטובים שבהם הרסו יהודים טובים את הנוף של ארץ-ישראל.

הפולחן סביב השריפה רוחה אותי מאוד. הוא הגיע לשיאו בסיסמה של אנשי-הימין. מי ששרוף עצים סופו שישרוף בני-אדם. זוהי גניבה מפסוק הנבואי של היינריך היינה: "מי ששרוף ספרים, סופו שישרוף בני-אדם". מי שאינו מבין את ההבדל בין עץ לספר מעיד על עצמו. היינה ידע מה הוא אומר. הספר הוא פרי המחשבה האנושית. מי שמתחיל בחיסול חופש-המחשבה, סופו שישרוף את האיש החושב. עיני עץ אינקוויזיציה. מה לזה ולעצים?

מי שמשווה שריפת-עץ להריגת-אדם, הורג בני-אדם. וזה הרי מה שקורה בארצנו. איני יודע אם יערי-הכרמל הוצת בכלל ביד אדם, ואם הוצת — על-ידי מי. איש לא הועמד לדין ולא הורשע. איש גם לא נתפס. אם יתגלה מצית, ערבי או יהודי, ישראל י תושבי-השטחים, יועמד לדין וייענש בחוק. כך צריך להיות.

כל השאר אינו אלא התפרצות נוספת של ההיסטריה המתמדת, השולטת במקומותינו.

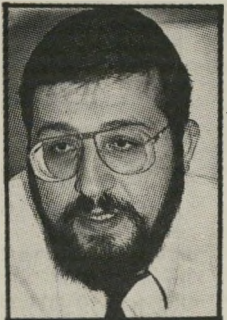
סיפור מלוח

בשעה שחקרתי את תולדות מישפת ררעי במכנאס (זהו הכתיב הנכון של העיר) התחבטתי בשאלה: מה מקור המילה "מלח", כפי שנקרא הגטו היהודי במארוק?

עזר לי ידידי צבי פלג, ערביסט ותיק ובעל הספר על המופתי הירושלמי. גם הוא התקשה למצוא בכתובים הסכר לשם. לבסוף, גילה אותו במי-לוח ערבי-אנגלי, שבו נאמר: "מלח — ימאי. ובמארוק ביס: מלאחין.

המילה הערבית "מלאח" מקבילה בדיוק למילה העברית "מלח", שפירושה ימאי המפי-לג ביס שמיימו מלוחים. (אין מלח ביס-כיניר).

אך קיבלה מילה זו בניב הי ערבי-מארוקאי את המשמ-עות של גטו? אין לי מושג. גם יואל קרמר, מומחה לאיסלאם

דרעי

ואלכס בורג, בלשן, לא מצאו תשובה בטוחה. אולי מישו מהקוראים יודע את התשובה. יתכן שהיא מיקרית לגמרי. הרי גם המילה "גטו" עצמה היא מיקרית. פירושה באיטלקית בית-יציקה, ומקור המושג בעוברת שהשוכנת היהודית הראשונה בוונציה קמה במקום שבו עמד לפני כן בית יציקה. אולי קם הגטו הראשון במארוק במקום שבו התאכסנו מלחים, או שהיה שם שוק של מלח. לפי גרסה אחרת, היה מוטל על היהודים להמליח את ראשיהם של פושעים שהוצאו להורג בעריפה, ועל כן נקראו "מלחים".

בתוניסיה ובלוב נקראו הגטאות היהודיים "חארה".

טופה כך שניתן היה להבחין בכל איבר. תוך כדי טילטולים התנדנד הראש שלו, כאילו רצה להגיד לנו: לא! לא! כאשר אדם נקבר בארד-מתים, החווייה מבעיתה פחות. כאשר הארון מורד לקבר, וכאשר נורקים אליו רגבי-הארמה, יש אותה תחושה של סופיות. אך אין אותה חווייה בארכאריה של זריקת רגבים ואבנים על גופתו של אדם אהוב. אני מקווה שקבורתו של דן תשמש תקדים לרבים. אפשר לחמוק מירי החברה קדישא. אפשר להימלט מן הטכס הרתי, שכולו שקר לגבי אדם חילוני. אם אין כוח לחוגים החילוניים להקים תברה חילונית מוכרת, בעלת בתי-קברות משלה, הרי

אורי אבנרי יומן אישי

המוצא הנכון הוא קבורה בבתי-קברות של קיבוצים, בתנאי שניתן לעשות זאת במסגרת כלכלית סבירה. מכיוון שלא כל אחד הוא משורר או סופר, אולי כדאי שכמה אנשים חילוניים יישבו ויחברו כמה מערכי-טכסים חילוניים למיכר.

למרות הטכס החילוני, עלה על דעתי באותו מעמד עצמו שאי-אפשר לנצח את הרת. היא תתקיים לעולם. מפני שרק אנשים מעטים מאוד יכולים להשלים עם הסופיות של המוות, עם היריעה המוחלטת שיהו זה, וזה הסוף, ואין אחריו רב. הרות השונות מבטיחות בצורה זו או אחרת חיים אחר המוות, גילגול נשמות, גן-עדן ושאר נחמות מיסכנות. בזה כוחו מרבית אנשים וקוקים לנחמה מיסכנה כזאת ברגע הקשה ביותר, ליד הקבר הפתוח. אחרת לא יוכלו לסבול את החיים.

★ ★ ★

אמר לי יהודי רתי: דן בן-אמוץ נפטר ערב שימחת-תורה, שעה קלה לפני כניסת החג. חג שימחת-תורה הוא חג מתן-תורה. בשעה זו פתוחים שערי-שמים, וכל העולה אליהם נכנס. זה מעין יום-כיפור שני. קל יותר לרתיים.

ונאי לאומני

ערבי מהשטחים קיים יחסים עם זונה יהודיה. המישרה מניחה שיש למעשה רקע לאומני. ערבי פרץ אתמול כספת בסניף הבנק בטיבה. המישרה חוקרת בכל הכיוונים, כולל הכיוון הלאומני. ידיעות אלה מוגזמות רק במיקצת. המילים "רקע לאומני" או "מניעים לאומניים" איבדו כל משמעות אמיתית. פירושן היחידיו כיום: זהו פשע נגד יהודי שחשוד בו ערבי. מיבטן גועני "טהור".

בכללי, יש לנו מיישרה פטפטנית. אין מה לעשות. כלומר, יש מה לעשות. לסתום לה את הפה. אבל אין מי שיעשה זאת. כאשר קורה משהו — נגיה, מוצת רליקה בשרה-יקוצים — אין המישרה אומרת: "אנחנו חוקרים". עדיין לא ידוע אם היה בכלל פשע, או רק מעשה של רשלנות. ואם היה פשע — עדיין לא ידוע אם הפושע הוא יהודי או ערבי, גבר או אשה, ילד או זקן, מארוקאי או פולני.

אבל המישרה אינה יכולה לשתוק. היא רוצה להיכנס לכלי-התיקשות, ככל מחיר. ואז באה ידיעה כזאת: המיש-טרה חושרת שהיה מעשה של הצתה. נבדקת האפשרות שהגניע עיני לאומני". כאשר הגניין מפוענח — אם הוא מפוענח בכלל — אין איש מתעניין בתוצאת החקירה. אין מי שיפרסם ידיעה בנוסח "בקשר לשריפת-הקוצים שאירעה לפני ארבעה חודשים ליד חירבת מושיב-ערף מודיעה המישרה שהוכר כי נער יהודי ממוצא פולני זרק בטעות ברל של סיגריה...".

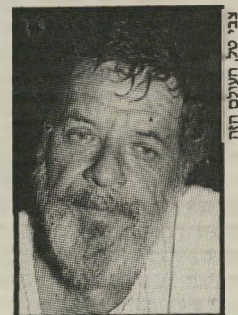
ביתניים הוכנס לתודעת הציבור כעבורה שהיתה הצתה בדרון, ושאהחאים לה ערבים. עוד טיפה של רעל, המצטרפת להרבה טיפוד קורמות. ועוד: השבע שידרה המישרה באמצעי-התיקשות שנמי שכים החיפושיים אחרי "רוצח-השיבעה", מחמוד חלבי" (גם ועדות-ההלם חיפשו אחריו, כדי להוציאו להורג כסוכן הש"כ).

כאיתה שעה לא היה חלבי במצעד, לא הורה בדבר, ואין הוא

יכוז ישן שהשתרכב כפרשת מחלתו של דן בן-אמוץ: הרופא שטיפל בדן בביתו סיפר שדן האמין בניצחון של הרוח על החומר. כלומר: כוחה של הנפש להתגבר על מחלת הגוף. בקרב הזה נחלה רוחו תבוסה מול פני המחלה. אמנם, רוחו החיזיקה מעמד כמעט עד הסוף. יתכן מאוד שרוחו הצליחה לעכב את המחלה בכמה שבועות או חודשים. אך בסופו של דבר הוכרע.

אין ספק שערך השפעה רבה על מצב גופו. גם ההיפך נכון. דעתי כדעת הסבורים כי עצם ההפרדה בין גוף ונפש היא פירכה הגיונית. נפש האדם אינה יכולה להתקיים אלא בגוף, ואילו גוף-האדם בלי נפש אינו אלא צמת.

אך הם משפיעים זה על זה? נדמה לי שזה עדיין בגדר תעלומה, אם כי המדע בוודאי

בן-אמוץ

יגלה במרוצת הימים יותר על מהות הקשר הזה. גם בלי מחקר ניתן לקבוע, על סמך ניסיון-החיים, שאדם בעל רוח נכאה נוטה לחלות יותר מאשר אדם בעל חרוות-חיים. אדם יכול להתאבד, מבלי להיות מודע לכך, על-ידי פתיחת שערי גופו למחלה. לפני שני דורות כתב תומאס מאן בזה הקסמים על "שימחת הקליטה" של הגוף, הקורא למחלה. וכבר ציטטתי לא-מכבר את הפסוק של ספר משנ" (י"ח): "רוח אדם יכלכל מחלה, ורוח נכאה מי ישאנה".

יש מחלות פסיכוסומטיות (פסיכה — נפש, סומה — גוף) ידועות, כמו סוגים של אסטמה ואלקוס, המהוות תגובות גופניות על נפשי. אני מאמין כי סרטן-העמיים מושפע גם הוא ממתח נפשי. הקשר בין מצבי-הרוח והרטי-היעכול ידוע לכולנו.

אם המחלה נובעת ממצב נפשי רעוע, או שהמצב הנפשי הרעוע לפחות מקדם אותה, הרי סביר להניח כי מצב נפשי איתן יכול לפחות להגביל ולעכב אותה. נראה כי דן בן-אמוץ האמין בכך בכל לבו. לדעתי צדק — אבל רק חלקית.

ניתן להשוות את המילחמה במחלה לכל מילחמה אחרת. נפוליון אמר כי במילחמה, הנתונים החילוניים (הרוחניים) קובעים בשלושה רבעים, ואילו מאזן הכוחות הממשי קובע רק לגבי הרבע הנותר. נראה לי שזה קצת מוגזם. הסיפורים על "מעטים מול רבים", ו"דוד מול גוליית" היו תמיד מופקקים בעיני. בניגוד לאגדה, גם במילחמה-העצמאות שלנו היה לנו יתרונ-יכווח בכל גורם ברגע מכריע. ודוד ניצח את גוליית מפני שהיה לו כלי-יגשק מתקדם ומתוחכם יותר.

כל מי שהיה במילחמה יודע כי רוח הלוחם קובעת הרבה. אך אין היא כלי-יכווח. מעוז שיש בו מפקד טוב וחיללים נחושים יכול לעמוד מול כמה טנקים. אבל כאשר עולים עליו 100 טנקים, גם גדולי הגיבורים לא יעמדו בפניהם בידיים ריקות.

כך לגבי המחלה. רוח האדם יכולה לנצח, כל עוד אין למחלה כוח מוחץ מדי. בשלב מסוים, אין לרוח סיכוי. מול הגייסות הרצחניים של מחלת-הסרטן, שפשטו בכבד שלו, גם רוחו של דן לא יכלה לעמוד. הוא נסוג באיטיות, לחם על כל שעל, עייב, ניהל קרב-מאסף. אך הוא לא יכול היה לעכל.

★ ★ ★

דן סיפר לי שבמשך שנה, לפני שאובחנה מחלת-הסרטן בגופו, היו לו הפרשות דמיות. דן לא שם אליהן לב, מפני שסבל בעבר ממחלת-האולקוס. הוא היה בטוח כי זוהי תופעת-לוואי של מחלה זו. כך גם אמר לו רופא.

אילו הבין דן בעוד מועד את המשמעות של סימנים אלה, היו הרופאים מבחינים בסרטן שנה לפני כן, כאשר תקפה המחלה רק את המעי הגס, ולפני שהחלה בנרודיה לעבר הכבד. בשלב זה יכול היה ניתוח קטן להציל את חייו, או לפחות לדחות את הסרטן כשנים רבות. דן סיפר לי על כך כששכב בבית-החולים הרטה, אחרי הניתוח הראשון. הוא דיבר בצער, כעל דבר שלא ניתן עוד לשנות. אבל זה צריך לשמש לקח לאחרים.

★ ★ ★

דן בן-אמוץ נקבר בטכס שהיה כלי-כולו חילוני, בלי פשרות. שום תפילה לא הושמעה מעל לארונו, אלא מנגינה של תומאסי אלבינוני. ובעיקר: היה ארון.

כמה שבועות לפני כן הלכתי אחרי גופתו של ידיד אחר, הסופר בנימין תמוז, מראשוני הכנענים. נערכה לו הלווייה תחית שיגרתית, אם כי בטכס מקוצר. זאת היתה חווייה מועזת למדי. גופו הצנום של תמוז — גם הוא נפטר מרטן דומה, בלב-לב — שכבה על האלונקה,